

dr hab. prof. IGiPZ PAN, Marek Więckowski
Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN
ul. Twarda 51/55
00-818 Warszawa

Recenzja rozprawy doktorskiej pt. „Turystyka sportowa w przestrzeni miejskiej Łodzi”. Autorem pracy jest Pan mgr Bartłomiej Łuć. Promotorem rozprawy jest prof. UŁ dr hab. Bogdan Włodarczyk. Promotorem pomocniczym jest pani dr Justyna Mokras-Grabowska.

Niniejsza recenzja wykonana została na podstawie postanowienia Komisji Uniwersytetu Łódzkiego ds. stopni naukowych w dyscyplinie geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna podjętego na posiedzeniu w dniu 27.06.2023 r. Recenzja została wykonana w myśl zapisów ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2020r. poz. 85 z późn. zm.).

Rozprawa doktorska pana Bartłomieja Łucia zatytułowana „Turystyka sportowa w przestrzeni miejskiej Łodzi” jest poświęcona zjawisku turystyki sportowej w Łodzi, a jej zakres tematyczny wpisuje się w nurt geografii turystyki (część dyscypliny naukowej geografia społeczno-gospodarcza). W pracy pojawiają się także zagadnienia związane z socjologią, marketingiem i zarządzaniem.

Recenzowana praca doktorska jest bardzo obszerna a podstawowa jej część zajmuje 337 stron. Wraz z bibliografią jest to już 358 stron. Ponadto, praca zawiera spis rysunków (128 pozycji), spis tabel (94 pozycje) oraz spis fotografii (25 pozycji). Dodatkowo do pracy Doktorant dołączył trzynaście załączników, z czego dwanaście przedstawia wzory kwestionariuszy ankiet przeprowadzonych przez Autora oraz treść badania fokusowego wywiadu eksperckiego a także jedną dodatkową kartę inwentaryzacyjną obiektów sportowych w Łodzi. Imponująca praca, łącznie ze wszystkimi spisami i załącznikami zajmuje 394 strony.

Praca podzielona jest na sześć rozdziałów. **Pierwszy rozdział** zatytułowany „wstęp”, zawiera zakres merytoryczny pracy, problem badawczy, metody i narzędzia badawcze oraz

pojęcia wykorzystane w pracy w świetle literatury. **Rozdział drugi** dotyczy turystyki sportowej i przedstawia pojęcia turystyki sportowej, zarówno w świetle literatury i dotychczasowych badań naukowych jak też w świetle przeprowadzonych badań terenowych przez Autora. W **rozdziale trzecim** Doktorant omawia kwestie związane ze sportową przestrzenią Łodzi i jej ewolucją. Składa się na niego siedem podrozdziałów szczegółowo opisujących to zagadnienie. Autor opisuje historię łódzkiego sportu, jego organizacji, współczesną strukturę organizacyjną, infrastrukturę sportową, przestrzeń największych łódzkich obiektów sportowych, wydarzenia sportowe organizowane w Łodzi oraz porównuje przestrzeń sportową Łodzi do przestrzeni sportowych wybranych polskich miast. Omawia również zasięg przestrzenny turystyki sportowej w Łodzi.

Rozdział czwarty zatytułowany, „Wybrane wydarzenia sportowe organizowane w Łodzi w świetle przeprowadzonych badań terenowych” zawiera informacje o pięciu najważniejszych wydarzeniach, które były przedmiotem analiz w tej pracy. Należą do nich: Młodzieżowe Mistrzostwa Świata U-20 w Piłce Nożnej Mężczyzn (2019), Mistrzostwa Świata w Piłce Siatkowej Kobiet (2022), Akademickie Igrzyska Europejskie (EUSA Games), (2022), Maraton DOZ „Dbam o Zdrowie” (2022) oraz Bieg Ulicą Piotrkowską Rossmann Run (2022). Rozdział zakończony jest podsumowaniem badań terenowych przeprowadzonych podczas wybranych wydarzeń sportowych organizowanych w Łodzi. Kolejny **piąty rozdział** omawia zjawisko turystyki sportowej w Łodzi. Autor skupia się w nim na turystyce sportowej wśród innych form aktywności turystycznej, omawia stymulatory oraz bariery rozwoju turystyki sportowej w Łodzi, omawia opinie ekspertów dotyczące tej turystyki a także działania promocyjne związane z turystyką sportową. Dodatkowo omawia plany związane z dalszym rozwojem turystyki sportowej w Łodzi. Ostatni rozdział będący podsumowaniem, zawiera wnioski oraz oddzielnie rekomendacje w zakresie rozwoju turystyki sportowej w Łodzi.

Na początku pracy Autor przedstawia dwie hipotezy. Zgodnie z hipotezą pierwszą, rozwój infrastruktury sportowej oraz wzrost liczby organizowanych wydarzeń sportowych w Łodzi w niewielkim stopniu przyczyniają się do rozwoju turystyki, bowiem nie wpływają w istotny sposób na wykorzystanie walorów oraz elementów infrastruktury turystycznej, które nie są związane ze sportem. W ramach hipotezy drugiej Autor twierdzi, że organizacja wielkich i wyróżniających wydarzeń sportowych nie poprawia wizerunku Łodzi wśród odwiedzających. W rozdziale omawiającym problem badawczy pracy autor stwierdza, że wyznaczono kilka celów badawczych. Główny cel pracy stanowiła weryfikacja dwóch postawionych hipotez badawczych. Dodatkowo Autor wyróżnił cele badawcze, które podzielił na trzy grupy, w tym cele: poznawcze, metodologiczne oraz aplikacyjne. Należy stwierdzić, że wszystkie cele są

dobrze sformułowane, niestety moim zdaniem jest ich za dużo. Łącznie osiem celów poznawczych nie ma też wyraźnej hierarchii.

Według Doktoranta, główną metodą badawczą były prace terenowe, które zostały przeprowadzone w okresie od października 2018 do października 2022. Najważniejsze badania terenowe zostały wykonane w trakcie wybranych wydarzeń sportowych organizowanych w Łodzi (wymienione wyżej pięć wydarzeń). Autor wyróżnił trzy spośród metod, które stanowiły najważniejszy element przeprowadzonych badań. Są to: wywiady kwestionariuszowe (które dotyczyły ruchu turystycznego i pobytu ankietowanych podczas wybranych wydarzeń sportowych organizowanych w Łodzi), wywiady eksperckie oraz badania fokusowe. Dodatkowo zastosowano również inne metody, które służyły głównie przygotowaniu materiałów do badań a były to zarówno kwerenda literatury, inwentaryzacja i klasyfikacja obiektów infrastruktury sportowej jak też analiza materiałów, działań promocyjnych oraz danych statystycznych oraz odczyt rejestracji pojazdów podczas mistrzostw. Pewną wątpliwość budzi stwierdzenie, że w niniejszej pracy metody badawcze miały przede wszystkim charakter ilościowy. Wydaje mi się, że przede wszystkim wywiady nie miały charakteru ilościowego a z kolei kwestionariusze, chyba nie były reprezentatywne. Na uwagę zasługuje oczywiście bardzo dobry materiał jakościowy i według mnie należało się na nim skupić jeszcze bardziej. Jednocześnie można stwierdzić, że wykonanie wielu map przestrzennego rozmieszczenia zjawisk, czyli głównie infrastruktury turystycznej, również jest bardzo dobra. Należy też stwierdzić, że przeprowadzone badania kwestionariuszowe, budzą duży szacunek. Ogólnie przeprowadzono około 900 ankiet. Nie podano jednak jakie były kryteria wyznaczenia respondentów ani tego, dlaczego jest dość znacząca różnica w liczbie respondentów w poszczególnych wydarzeniach. Najmniej kwestionariuszy przeprowadzono podczas biegu na ulicy Piotrkowskiej – było to 70 kwestionariuszy – a najwięcej podczas Akademickich mistrzostw europejskich, kiedy przeprowadzono 392 ankiety. Wyjaśnienie takie ma duże znaczenie w interpretacji danych. Przydałyby się również wyjaśnienia dotyczące statystyki respondentów, które częściowo są wykazane, ale moim zdaniem nie są one do końca pełne. Powinno znaleźć się takie wyjaśnienie właśnie w rozdziale omawiającym metody. Bardzo szczegółowe, za to, były wyjaśnienia dotyczące wywiadów eksperckich, ich liczby, sposobu przeprowadzenia oraz czasu na to poświęconego. Na szczególną uwagę zasługują dwie tabele: numer dwa oraz trzy, w których przedstawiono, odpowiednio ekspertów, którzy udzielili odpowiedzi na pytania w trakcie wywiadów z podziałem na grupy ekspertów oraz ich cechy społeczno-demograficzne. Niestety nie mamy informacji o przeprowadzonym badaniu fokusowym. Budzi to pewne wątpliwości, szczególnie że badanie to zostało przeprowadzone

w dość długim okresie od listopada 2021 do maja 2022. Nie wiemy czy był to jeden fokus czy kilka.

Bardzo ciekawy jest podrozdział dotyczący wyjaśnienia pojęć. Autor zdefiniował bardzo wiele terminów, które znacząco lub częściowo są związane z pracą, bądź ich wyjaśnienie jest niezbędne do zrozumienia przedstawianych zjawisk. Zostały zdefiniowane między innymi takie pojęcia jak: przestrzeń sportowa, aktywność fizyczna, turystyka kwalifikowana, sport, turysta, infrastruktura sportowa oraz wydarzenia sportowe. Bardzo bogaty jest rozdział dotyczący turystyki sportowej, w którym Autor wyjaśnia pojęcie turystyki sportowej bazując na dziesiątkach o ile nie setkach pozycji literatury przedmiotu zarówno polskich jak i zagranicznych. Przedstawia wiele modeli, tabel i zestawia najważniejsze definicje, pojęcia turystyka sportowa, które znajdują się w pracach naukowych. Tabela numer sześć zasługuje na bardzo pozytywną ocenę. Autor zarówno pokazuje w niej definicję, źródło jak też przedstawia własne uwagi. Dzięki temu Doktorant, przede wszystkim, pokazuje krytyczne podejście do omawianego tematu i stanowi to znaczący wkład w naukę. Wyśmienita jest również Tabela nr siedem, gdzie zestawione są cechy turystyki sportowej w świetle tych definicji, podzielone na wiele aspektów z zaznaczeniem tego, czy są elementem wyróżniającym danej definicji czy też nie. Zestawienie takie pozwala na stwierdzenie, które z elementów są wzięte do definiowania pojęcia i ile razy w poszczególnych definicjach występują. Próba definicji pojęcia w świetle przeprowadzonych badań terenowych jest bardzo ciekawa, ale mam wątpliwości czy jest słuszna. Wydaje mi się, że bardzo trudno zdefiniować jakiegokolwiek pojęcie na podstawie części opinii. Tak jak sam Autor wyjaśnia, wielu ekspertów odmówiło udziału w wypełnianiu kwestionariusza w przeprowadzonym wywiadzie. Natomiast wykazany odsetek wskazań chyba nie jest elementem udowadniającym, że pewne aspekty należy wziąć pod uwagę a inne wykluczyć. Przykładowo bardzo duży odsetek wskazań (znajdujący się na drugim miejscu, wśród wszystkich wskazań) to jest zwiedzanie miast przy okazji wydarzeń sportowych. Zgodnie z założeniami Autora powinno być to elementem definicji, a jak przekonujemy się później niestety nie jest. Jest to o tyle dyskusyjne, bo oczywiście głosy ekspertów zawsze mogą być istotne i należy się z nim liczyć to czasami nie są oni predestynowani do współtworzenia definicji.

Wątpliwości budzi również efekt badania fokusowego przedstawiony na rysunku 26, gdzie ujmując cechy turystyki sportowej okazało się, że ponad 10% wskazań to był brak zdania a tzw. pozostałe stanowią ponad 55%. Wszystkie najważniejsze elementy, jak wyjazdy na zawody sportowe, aktywne spędzanie wolnego czasu, zwiedzanie czy uprawianie sportu stanowią tym samym zdecydowaną mniejszość wskazań. Utrudnia to zdecydowanie

interpretację oraz próbę stworzenia nowej definicji. Na szczęście można się zadowolić jednym ze zdań, które Autor przedstawia w zakończeniu tego rozdziału – „porównując definicję naukową z definicjami uzyskanymi w ramach badań terenowych zasadnicza różnica pojawia się w tym, że definicja naukowa jest bardziej uniwersalna pod względem wyróżnionych cech”. Wydaje się, że można się z tym zgodzić i polemizować, czy rzeczywiście warto było przeprowadzać te wnikliwe badania, aby dojść do takiego stwierdzenia. Oczywiście rozumiem próbę Autora do skwantyfikowania próby zdefiniowania pojęcia. Jako takie, zadanie zostało wykonane.

W całej pracy Autor wykazał się doskonałą znajomością literatury i to zarówno międzynarodowej, krajowej, ale również bardzo lokalnej. Na szczególną uwagę zasługuje podrozdział w rozdziale trzecim, dotyczący historii łódzkiego sportu, jego organizacji, który jest modelowym wręcz przykładem, jak można opowiedzieć i opisać przedstawione zjawisko w pracy doktorskiej. Wszystkie podrozdziały tej części są bardzo kompatybilne, przedstawiają wiele szczegółowych, ale jednocześnie syntetycznych elementów dotyczących sportu, infrastruktury i w ogóle jego funkcjonowania w Łodzi. Bardzo pozytywnie oceniam przede wszystkim, różne modele i tabele, które przekazują bardzo dużo konkretnej i syntetycznej wiedzy. Opis jest uzupełniony wykonanymi zdjęciami, które w większości są zdjęciami autorskimi. Niestety nie wszystkie mapy są wykonane poprawnie; w szczególności rysunek: 41, 42, 45. Dwa pierwsze pokazują, że jednak przedstawienie tak dużej liczby obiektów infrastruktury na jednej mapie jest nieczytelne. Wiele sygnatur nachodzi na siebie. Wydaje mi się, że zwłaszcza te dwie mapy należało wykonać zupełnie inaczej. Również na rysunku 45, ze zrozumiałych względów, pewne sygnatury nakładają się na siebie, niemniej jednak można było nieznacznie przesunąć położenie pewnych sygnatur, dzięki czemu mapa była bardziej czytelna.

W rozdziale czwartym, Autor szczegółowo opisał pięć wybranych wydarzeń sportowych podczas których zbierał najważniejsze dane i kwestionariusze do swojej pracy. Każde z wydarzeń jest opisane, przedstawiono wiele informacji w formie tabelarycznej a także załączono zdjęcia a na licznych wykresach przedstawiono podstawowe dane dotyczące respondentów (przede wszystkim dane demograficzne jak np. podział względu na płeć, ze względu na wiek czy pochodzenie respondentów). Część danych została umieszczona na mapach. Z przedstawionych danych, wyników oraz analiz wyraźnie widać, że badania zostały przeprowadzone bardzo dokładnie i rzetelnie. Niektóre dane i analizy są moim zdaniem nawet zbyt szczegółowe. Przedstawianie wyliczeń, np. korelacji Spearemana dla niezbyt licznej grupy osób ankietowanych np. str. 214, czy 228-229, budzi pewne wątpliwości.

W rozdziale piątym Autor skupia się na analizie zjawiska turystyki sportowej w Łodzi. Opisał stan obecny oraz ewolucję zjawiska turystyki sportowej w Łodzi. W tym rozdziale Autor przede wszystkim zwrócił uwagę na miejsce turystyki sportowej wśród innych form aktywności turystycznych występujących w przestrzeni miasta. W szczególny sposób poddano analizie również stymulanty i bariery rozwoju. W rozdziale tym wykorzystano szereg opinii ekspertów, które były elementem przeprowadzonych wywiadów przez Doktoranta. Opisano również działania promocyjne związane z tą formą aktywności turystycznej jak również wspomniano o planach, dalszego rozwoju w perspektywie kilku najbliższych lat. We wstępie do tego rozdziału Doktorant dokonał opisu innych badań, które były wykonane w latach wcześniejszych. Na szczególną uwagę zasługuje przywoływanie badań wykonanych przez panią profesor Ewę Szafrąską. Dzięki temu Autor mógł umiejscowić swoje badania, wskazać ich kontynuację wobec wcześniejszych prac a także dokonać pewnych porównań oraz wyciągnąć lepsze wnioski. W tym rozdziale znajduje się wiele bardzo ciekawych aspektów badań wykonanych przez Doktoranta. Moją uwagę zwróciła np. tabela 84, w której zawarto wyniki dotyczące planowanych do odwiedzin miejsc i obiektów w Łodzi, które zostały wskazane przez respondentów w trakcie wybranych wydarzeń sportowych i uszeregowanie ich według wielkości wskazań. Badanie to wykazuje pewnego rodzaju subiektywną ocenę atrakcyjności obiektów w Łodzi. Ciekawe jest również zestawienie stymulatorów i barier w podziale na czynniki wewnętrzne i zewnętrzne dotyczące rozwoju turystyki sportowej w Łodzi.

Doktorant przedstawił też tło, na bazie którego funkcjonuje turystyka sportowa, pokazując między innymi aspekty związane z łączną liczbą biletów sprzedanych do muzeum Sportu i Turystyki, liczbę miejsc noclegowych w Łodzi na przestrzeni kilkunastu lat a także elementy związane z dostępnością. Autor omawia również wszystkie wykonane kwestionariusze a także wywiady i przeanalizował opinie ekspertów. Istotnym elementem tego rozdziału jest również analiza i synteza działań promocyjnych związanych z turystyką sportową w Łodzi. W tym przypadku na szczególne uznanie zasługuje tabela nr 93, w której syntetycznie zebrano najważniejsze informacje dotyczące poszczególnych wydarzeń sportowych, rangi tego wydarzenia oraz przykładów prowadzonych działań promocyjnych. Całość została przygotowana na podstawie różnych materiałów źródłowych, również pracy pana profesora Bogusława Włodarczyka z 2016 r. a dotyczy całego okresu od 2001 r. do 2022 i może być bardzo pomocna do dalszych, innych badań. Zagadnienia promocji turystyki sportowej w Łodzi zostały również poruszone w trakcie wywiadów eksperckich. Ciekawe, ale bardzo zaskakujące są rezultaty tych badań. Autor przeliczając odsetek udzielonych opinii stwierdził, że blisko połowa to są opinie negatywne a dalsze 34,5% to brak opinii. Zaledwie 17% stanowią opinie

pozytywne. Jest to jeden z bardziej ciekawych wniosków w tej pracy pokazujący, że eksperci zajmujący się turystyką, bądź wydarzeniami sportowymi wskazują, że działania promocyjne związane z turystyką sportową są negatywne lub neutralne. Doktorant zebrał również te opinie w postaci tabeli 94 oraz przedstawił dodatkowe, wybrane fragmenty wypowiedzi ekspertów. Jak stwierdza doktorant, jego analiza pokazała, że element dotyczący marketingu oraz promocji wymaga dalszego udoskonalania. Stwierdza również, że zwłaszcza w ostatnich latach, działania takie były prowadzone z coraz mniejszą intensywnością. Eksperti wskazywali dużą liczbę mankamentów promocji i jest ona uważana za najsłabszy element turystyki sportowej w Łodzi a tym samym stanowi barierę jej rozwoju. Przedstawiając tak negatywne opinie, Autor dalej próbuje wskazać plany jakie mogą być związane z dalszym rozwojem turystyki sportowej w Łodzi. Swoje przemyślenia przedstawia w postaci rekomendacji w zakresie rozwoju turystyki sportowej w Łodzi. Zostały one podzielone na grupy ukazujące rekomendacje dotyczące prowadzenia działań promocyjnych związanych z turystyką sportową oraz rekomendacje dotyczące organizacji wydarzeń sportowych, a także rekomendacje związane z rozwojem infrastruktury sportowej w Łodzi. Rekomendacje są przedstawione w sposób bardzo syntetyczny i mogą służyć jako element do dalszego wykorzystania aplikacyjnego przez władarzy miasta.

W podsumowaniu pracy, najbardziej istotne, poza tym aspektem aplikacyjnym, są wnioski naukowe. Autor odnosi się do swoich hipotez stwierdzając, że hipoteza pierwsza została potwierdzona w całości. Natomiast hipoteza druga została potwierdzona częściowo. Stwierdzam, że obydwie hipotezy zostały skomentowane i wyjaśnione w bardzo ładny sposób. W części podsumowującej Autor ocenił również to w jaki sposób zrealizował swoje cele, podkreślając, że jednym z nich było określenie wpływu organizowanych w Łodzi wydarzeń na kształtowanie wizerunku miasta. Określił stymulatory, bariery i przytoczył najbardziej istotne wyniki swoich analiz. Podkreślił, że jednym z podstawowych celów poznawczych było próba uporządkowania terminologii pojęcia turystyka sportowa a także usystematyzowanie tej wiedzy terminologicznej. Rzeczywiście dokonany przegląd literatury wykazał, że jest to bardzo różnie definiowane pojęcie a Autor jednocześnie potwierdził doskonałą znajomość literatury przedmiotu swoich badań. W swojej recenzji wielokrotnie podkreślałem aspekty związane z doskonałym przeglądem literatury i znajomością zarówno poszczególnych pozycji literatury jak też umiejętnością krytycznego jej wykorzystania. Łączna liczba pozycji bibliografii wynosi 300. Ponadto Doktorant skorzystał z 67 stron internetowych.

Ponadto, chciałem podkreślić, że Doktorant bardzo dobrze określił przestrzenne zasięgi występowania zjawiska turystyki sportowej w przestrzeni miejskiej miasta. Doktorant wskazał

również na cele metodologiczne stwierdzając, że jednym z nich było opracowanie autorskich definicji, klasyfikacji pojęcia turystyki sportowej. Nie do końca podzielałam opinię, że jest to cel metodologiczny (chyba bardziej mieści się w aspekcie związanym z uporządkowaniem terminologicznym). Już bardziej klasyfikacja pojęcia może być pewnego rodzaju celem metodycznym, ale też nie do końca. Na zakończenie jeszcze raz należy podkreślić, że oddzielną grupą celów badawczych były cele aplikacyjne, z którymi doktorant poradził sobie bardzo dobrze i przedstawił liczne rekomendacje poprawy sytuacji w przyszłości.

Podsumowując niniejszą recenzję - uwzględniając wymogi stawiane rozprawom doktorskim należy w przypadku dysertacji mgr Bartłomieja Łucia stwierdzić, że przedstawiona rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w zakresie geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej. Doktorant posiada bardzo dobre rozeznanie w literaturze naukowej związanej z prowadzonymi badaniami. Potrafi korzystać z niej umiejętnie.

Magister Bartłomiej Łuc wykazał się umiejętnościami samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Z recenzowanej rozprawy doktorskiej wynika, że Doktorant jest w stanie zaplanować proces badawczy, pozyskać, opracować i zweryfikować materiał, dobrać odpowiednie metody i w prawidłowy sposób z nich korzystać, jednocześnie odwołując się do aktualnego stanu wiedzy i tworząc na tej podstawie uogólnienia. Stwierdzam też, że rozprawa doktorska mgr Bartłomieja Łucia stanowi oryginalne rozwiązanie problemu zdefiniowanego w tytule, jak i celu.

Uwzględniając powyższe uwagi, należy uznać, że przedstawiona rozprawa doktorska może być podstawą nadania stopnia naukowego doktora. Pomimo wskazanych w recenzji drobnych mankamentów rozprawy doktorskiej oraz innych i elementów dyskusyjnych – mających w dużej mierze charakter polemiczny – w pełni spełnia ona kryteria stawiane rozprawom doktorskim. Dlatego, też wnioskuję o dopuszczenie mgr Bartłomieja Łucia do dalszych etapów przewodu doktorskiego.